

Новікова Марина Володимирівна

викладач кафедри
загальноправових дисциплін

науковий керівник:

Наливайко Лариса Романівна

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
проректор Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УЧАСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЇ

Розвиток правової та соціальної держави, яка динамічно розвиває європейські демократичні цінності, зумовлює необхідність активного залучення громадянського суспільства до усіх державних процесів. Особливої уваги потребують питання, які незважаючи на значний досвід протидії, а також сукупність чітко визначених механізмів вирішення, продовжують здійснювати деструктивний вплив та суспільство і державу. У контексті розвитку заходів запобігання корупційним правопорушенням, надзвичайно важливим аспектом є імплементація міжнародного досвіду, особливо щодо держав, які мають позитивні напрацювання у сфері боротьби із корупцією.

Дослідженню теоретико-правової сутності та юридичних проблем участі громадськості у механізмах запобігання та протидії корупційним правопорушенням присвячені роботи таких вчених, як В. Гаращук, Б. Головкін, О. Дудоров, Ю. Ковбасюк, М. Колодяжний, Д. Машлякевич, М. Мельник, В. Настюк, Є. Невмержицький, О. Нестеренко, В. Несторович, В. Осадчий, В. Погорілко, П. Рабінович, Е. Расюк, А. Савченко, М. Хавронюк, О. Шостко та інші. Серед зарубіжних науковців, які розглядали проблеми корупції та протидії цьому явищу з боку інститутів громадянського суспільства, слід відзначити К. Уоллеса, К. Херфера, К. Педерсена, Л. Йохансена, Р. Хислопа, А. Шайо, С. Коткіна, М. Філпа, К. Ріда. Проте, міжнародний досвід щодо визначення місця та ролі громадянського суспільства у запобіганні та протидії корупції в Україні потребує додаткового дослідження, враховуючи високий рівень правопорушень, пов'язаних із корупційними діями та відносну формальність деяких заходів щодо запобігання корупційній злочинності.

Корупція є глобальним, інтернаціональним явищем. Вона притаманна кожному суспільству та державі. Відмінність полягає лише в розмірах, об'ємах та формах. Так, за результатами проведених досліджень громадською організацією Transparency International Ukraine, результат Індексу сприйняття корупції–2019 для України, становить 30 зі 100 [4]. Варто наголосити, що показники, які здобула Україна у 2019 році є тотожними до рівня 2017 року, що свідчить про незадовільний стан запобігання корупційним

правопорушенням та, відповідно, зумовлює розвиток участі громадянського суспільства для підвищення ефективності заходів протидії корупції. Серед держав, які мають відносно тотожні показники можемо виділити Киргизстан, Азербайджан та Джибуті.

До держав, які створили ефективний механізм протидії корупції, можна віднести: Фінляндію, Данію, Нову Зеландію, Ісландію, Сінгапур, Швецію, Канаду, Нідерланди, Люксембург, Норвегію, Австралію, Швейцарію, Великобританію та низку інших країн [6, с. 167]. Слід підкреслити, що зазначені держави серед таких заходів запобігання корупції, як активізація зусиль щодо організації протидії корупційним проявам; створення відповідної правової бази, здійснюють залучення громадських організацій до протидії корупційним проявам.

Актуальним для нашої держави може бути досвід Фінляндії, для якої характерним є соціальний контроль з боку громадянського суспільства, який зумовлений невеликою населення та відкритістю і реальною легітимністю правових відносин між муніципалітетами та громадянами [7, с. 73]. До того ж, антикорупційна політика Фінляндії інтегрована до загальної державної політики, оскільки корупція розглядається як комплексне явище: як частина кримінального законодавства, і як частина законодавства щодо неналежного управління. Для України зараз характерною є інша тенденція – наповнення законодавчої бази актами щодо участі громадянського суспільства у процесах запобігання корупції [5, с. 59]. Дійсно, розширення можливостей інститутів громадянського суспільства та створення гарантій захисту для учасників антикорупційної діяльності має позитивний характер, але накопичення нормативно-правових актів не гарантує мінімізацію, чи подолання корупції.

Цікавою є шведська модель боротьби з корупцією, яка характеризується широким громадським впливом на високопосадовців, які вчиняють корупційні діяння, держава забезпечує максимальну можливість свободи слова та прозорості у публічних справах. Так, ну Швеції особливо активну участь у протидії та запобіганні корупції здійснюють громадські організації [1]. Слід звернути увагу, що у Швеції діє принцип доступу до офіційних документів, який забезпечує можливість для громадськості та засобів масової інформації бути поінформованими про діяльність органів влади та допомагає виявити невідповідності у їх роботі.

Іншим прикладом ефективною участі інститутів громадянського суспільства у протидії корупції є Данія. Так, важливу роль у запобіганні корупційним правопорушенням відіграють громадські та приватні антикорупційні ініціативи. Наприклад, у деяких організаціях приватного сектору прийняли політику нульової толерантності, яка полягає в тому, що положення антикорупційного законодавства включаються до всіх урядових угод про надання Данією допомоги з розвитку, контрактів з компаніями, що залучаються до цієї діяльності [3], тобто компанії мають підписувати декларацію щодо заборони хабарництва як прояву корупції, а у випадку порушення вказаного положення, одна сторона ініціює розірвання контракту та відмовляється від

подальшого партнерства.

Ефективні методи боротьби із корупційними правопорушеннями напрацьовані також у Нідерландах. Система боротьби з корупцією у державі охоплює такі процедурні та інституціолізовані заходи: постійна звітність і гласність у питаннях виявлення корупції і обговорення наслідків – покарань за корупційну діяльність; розробка системи громадського моніторингу можливих точок виникнення корупційних дій у державних організаціях і суворого контролю за діяльністю осіб, що знаходяться в цих точках, за допомогою участі громадськості; всі матеріали, пов'язані з корупційними діями, якщо вони не зачіпають систему національної безпеки, в обов'язковому порядку стають доступними громадськості [6, с. 168]. Особливе значення у боротьбі з корупцією отримали засоби масової інформації, які здійснюють висвітлення корупційних випадків та суб'єктами проведення незалежних розслідувань щодо корупційної злочинності в державі.

Досить ефективним для України може бути досвід Польщі, яка запровадила активну участь громадянського суспільства в антикорупційній політиці держави. Особливого значення набули неурядові організації, які взяли на себе обов'язок здійснення постійного моніторингу, так званого «watch dog». Це перевірка того, чи діють органи центральної влади та місцевого самоврядування відповідно до законів та стандартів демократії [2, с. 64]. Наприклад, організації проводять моніторинг способів фінансування президентської передвиборчої кампанії, а потім кампанії перед виборами до органів місцевого самоврядування.

Отже, запропонований досвід зарубіжних держав може виступати певним орієнтиром для подальшого розвитку та вдосконалення національної антикорупційної політики Української держави. Зважаючи на особливості кожного суспільства, правові традиції та систему чинного законодавства, слід наголосити, що показники ефективності можуть відрізнятись, але однозначно позитивною є активна участь інститутів громадянського суспільства у механізмі запобігання корупційним правопорушенням.

1. Corruption in Sweden Exploring Danger Zones and Change. Staffan Andersson, Department of Political Science, Umeå University, SE-901 87 Umeå, Sweden. 277 с.

2. Васильєва О.І. Зарубіжний досвід антикорупційної діяльності в органах публічної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 13. С. 62-65.

3. Досвід взаємодії державних органів країн світу з інститутами громадського суспільства, залучення громадськості до формування та реалізації державної політики, протидії корупції, забезпечення електронного урядування. URL: http://ogp.gov.ua/sites/default/files/library/Dosvid_OGP-MFA.pdf.

4. Індекс сприйняття корупції-2019 для України. URL: <https://ti-ukraine.org>.

5. Новіков О.В. Проблеми участі громадськості у запобіганні корупції в Україні. *Наукові дослідження*. 2019. № 37. С. 58-71.

6. Супрун Т.М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. № 2-3. С. 199-204.

7. Хабарова Т.В. Зарубіжний досвід запобігання корупції. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. Вип. 27. С. 71-77.
